

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

זכויות יוצרים של ציירת

תיק ממונות מס' 1227-סח

(מהד' א אייר)

נושא הדיון

א', סופר סת"ם, בקש מגב' ב', ציירת באמנות, שתצייר איורים מסביב למגילת אסתר שכתב, במטרה למוכרה אח"כ בשוק היודאיקה. לאחר מו"מ, הם קבעו ביניהם שא' ישלם לב' עבור האיורים סך של \$1.500 במועדי תשלומים שקבעו ביניהם. לא נערך הסכם בכתב, והכל היה בעל פה.

גב' ב' טוענת שא' עמד בהתחייבותו רק בשלושת המועדים הראשונים, והוא נותר חייב לה עוד \$900. לטענתה, דובר במפורש שהתשלומים יתחלקו למספר חדשים, בלי קשר למכירת המגילה, אלא שאם תימכר המגילה ישלם לה א' את כל התשלום בבת אחת. א' מכחיש וטוען שדובר מראש שישלם לה שלושה תשלומים, ואת השאר ישלם רק אחרי מכירת המגילה, ומכיון שהמגילה טרם נמכרה מפני שלא נמצאו לה קונים, לכן מתעכב התשלום, והוא מתחייב שברגע שהמגילה תימכר ישלם לה את כל החוב.

א' טוען שרכש את היצירה של גב' ב' משום שטעה וסבר שזו יצירת יודאיקה, אך נאמר לו ע"י הסוחרים שדבר אתם שאין זו יצירת יודאיקה משום שאין בה הרבה מוטיבים, ובמקום זה יש בה הרבה רקעים, וגם משום שצוירה בצבעי מים ולא בצבעי שמן. גב' ב' משיבה שתביא עדויות מסוחר יודאיקה מומחים שיצירתה היא כן יצירת יודאיקה, עם סגנון שהוא ייחודי רק לה.

עוד טוענת הגב' ב' שיש לה זכות יוצרים על האיורים במגילה, משום שהיא אמנית בעלת ייחוד המיוחד רק לה, וא' הפר את זכות היוצרים שלה כשמכר צילומים מהמגילה לסוחרים, וכתב בצידה שכל הזכויות שמורות לו. היא תובעת תמלוגים עבור זכות היוצרים שלה. א' טוען שמכיון שגב' ב' ציירה על קלף שלו, והוא שילם לה את שכרה, דינה כשכירה שלו, ולא כמוכרת, ולכן כל הזכויות הן שלו. גב' ב' משיבה שלפי הנהוג בשוק היודאיקה והאמנות זכויות היוצרים במקרה זה שייכות לה, וגם אם מכרה את יצירתה לאחר, זכות היוצרים שמורה לה (היא מסתמכת על פקודת זכות היוצרים סעיף 4א(4) ולפיה זכותו של המחבר ששמו ייקרא על

יצירתו לא תהיה תלויה בזכותו החמרית באותה יצירה, והיא תעמוד לו אף לאחר שזכות זו כולה או מקצתה הועברה לאחר). א' משיב שהנוהג בשוק האמנות מדבר רק כשהאמן חותם את שמו על הציור, אבל במקרה זה גב' ב' לא חתמה את שמה על הציורים. גב' ב' משיבה שבטעות לא חתמה את שמה על ציורים אלו, ומ"מ זכויותיה שמורות לה גם אם לא חתמה את שמה.

פסק דין

א. אין לחייב את הנתבע בגלל טענת זכות יוצרים.
 ב. מאחר שיש עסק שבועה בין הצדדים באשר לזמן הפרעון של החוב, יש לפשר חלף השבועה, ולחייב את א' לפרוע מידית שלישי מהחוב הנותר, ואת היתר יפרע בשני תשלומים חדשיים נוספים.

(-) אברהם דוב לוין, אב"ד (-) יהושע ווייס (-) מרדכי אהרן היילר

השאלות לדין

א. אומן שמצייר בדיו משלו על גבי קלף של בעה"ב, ומסרו לבעה"ב תמורת שכר, האם דינו כשכיר של בעה"ב או כמוכר לו את אומנתו.
 ב. זכויות יוצרים בהלכה, ודינן כשעבד המייצר בשכירות של בעה"ב.
 ג. חלוקים הצדדים במועד פרעון החוב, האם דינו של המודה בחוב וכופר במועד התשלום כמודה במקצת.
 ד. טוען הקונה שסבר בטעות שקנה יצירת יודאייקה, ונתברר לו שאין זו יצירת יודאייקה, האם נחשב הדבר למקח טעות.

תשובה

א. במשנה ז"ק לח ב: נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם. ובגמ' שם אמר רב חסי לא שנו חלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעץ בהן מסמר ונעץ בהן מסמר ושיצרון, חבל נתן לחרש עלים לעשות שידה תיבה ומגדל ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושיצרון פטור, מ"ט אומן קונה בשבח כלי וכו'. ולהלן בגמ' לט א לימא שמואל לית ליה דרב חסי, אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן כגון דלמר וסמנין דבעה"ב ולבע

אגר ידיה הוא דסקיל וכו'. וכתב בשמ"ק שם בשם הרמ"ה שאם עשה בכליו של אומן לכו"ע דמי למוכר, ואם עשה בכליו של צעה"צ הוי שכיר לענין כל תלין, עיי"ש. ולמ"ד אומן קונה בשבח כלי נחלקו ראשונים ואחרונים בגדרו: י"ס שאין קנינו בגוף הכלי אלא רק שעבוד על הכלי, וכמו שכתב הנתה"מ סי' שו ס"ק ד דעת הרשב"א צ"ק שם דקנייתו היא כקניית בע"ח במשכון שיש לו קנין שעבוד על המשכון, וכ"כ דעת הרמב"ן במלחמות שבעות פ"ו, וי"ס שאמנם יש לאומן קנין בגוף הכלי אצל רק כנגד השבח או השכר המגיע לו מהבעלים, וכמו שמבאר ברש"י קדושין מח ב וב"מ קיב א דיש לאומן קנין בגוף הכלי כשיעור השבח, ולדעה אחת בחי' הראצ"ד צ"ק נח ב אומן קונה בשבח של כלי כשיעור שכרו ולא כשיעור השבח, ועיי' חידושי הגרש"ש גדרי קנין כסף אות ד, דגדר אומן קונה בשבח כלי בפעולה שיש בה שבח בעין, היינו דכנגד שכרו הוא משייר בכלי שיהיה שלו עד התשלום, ויותר מזה כתב בקלוה"ח סי' שו ס"ק ד בשם מהר"ש הלוי שהאומן קונה בגוף הכלי ולא רק בשבח, כיון שנתהפך חומר הכלי אל הצורה אשר נתן לו האומן, והוכיח בן מתוס' ע"ז עה ב ד"ה אי, דהנותן כלי לאומן גוי לתקן, אפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי אין לריך טבילה כיון דאין שמו של העכו"ם עליו, ואם לא היה לו זכות אלא בשבח ולא בגוף הכלי מהיכי תיתי דחייב טבילה אפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי כיון דלא קנה גוף הכלי, אלא ודאי קנה הכלי עם השבח (ועיי' פס"ד ירושלים כרך ב עמ' קו שכן הוכיח הגרש"ש. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ח עמ' ע).

להלכה נחלקו הראשונים, עיי' רמב"ם וראצ"ד שכירות פ"י ה"ד וש"ע סי' שו סעי' ב. וכתב הש"ך ס"ק ג דהוי ספיקא דדינא, ואם היה האומן מוחזק מלי למימר קים לי לאומן קונה בשבח כלי.

ובנידון דידן שגבי צ' ליירה על גבי הקלף של א', אלא שליירה בסממנין שלה, תלוי הדבר במחלוקת אם אומן קונה בשבח כלי, ואף אם קונה, תלוי הדבר במחלוקת האם קונה גוף הכלי בגלל חוב השכירות שלו או רק שיש לו שעבוד כשיעור השבח, וכיון שא' הוא המוחזק אין גבי צ' יכולה להוליח ממנו.

ב. ביסוד הצעות של אדם על המלאה שחידש, כתב בחי' הגרש"ש לצ"ק סי' א אות א בענין חיוב צור, וז"ל: חייבתו התורה על מה שהמזיק שלו הזיק, ומה שהצור שלו זה בא לו ע"י כריה ופתיחה, היינו שהוא הכין את המזיק וע"י זה נקרא בעלים עליו, כמו שצדצרים שנוגעים לזכות אדם מוסכס עפ"י דיני התורה ודיני העמים שכל מי שממליא דבר חדש בעולם הוא הבעלים עליה לכל דבר זכות וכו'. עכ"ל. וזחי' הגרש"ש לגיטין סי' ד הוסיף שאם הממליא בפועל כלי וחפץ ע"י חכמתו, דהכלי הוא דבר חדש, אז ממליאותו שייך לממליא הדבר. ע"כ. והרחיב בזה אהמו"ר הגרבי"ל ז"ל בפס"ד ירושלים כרך ג עמ' נג וכרך ז עמ' קמח דאם הכנים חידוש בצור למיתה אין החידוש מלטמלס דוקא על מה שהתחדש, אלא הוא נקרא בעל הצור גם על נזיקין, כלומר על הע' טפחים שנכרה ע"י הראשון, כיון שהוא חידש דבר שלא היה מקודם, עיי"ש.

אמנם כשהמחדש עשה עבודתו כשכיר של צעה"צ, עיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' רנה עפ"י חי' הגרש"ש

גיטין ס"ד ז"ס הגר"ח לענין פועל, שקנה צעה"ב זכיה בגוף הפועל לענין מעשי ידיו ויהיו מליאת הפועל לצעה"ב, כענין שהיה הפועל ממליא ע"י מעשי ידיו איזה כלי שהכלי שייך לצעה"ב. וכתב הגרש"ש שאם המליא הפועל כלי וחפץ ע"י חכמתו דהכלי כמו שהוא הוא דבר חדש, אז מליאותו שייך לממליא הדבר, ומש"ה כיון שמכר לו חכמתו היינו גופו ואבריו אשר המליאו הדבר הזה בעולם, אז מיד כשכח הדבר הזה לעולם הוא של הקונה. עיי"ש.

ובנידון דידן שא' מוחזק ביצירה שעשתה גב' ז', ויכול לומר קיס לי כמ"ד אין אומן קונה בשבח כלי ולא היתה אלא שכירה לעשות עבורו את יצירת האמנות, א"כ כבר זכה ביצירה זו מיד עם יצירתה. ופוק חזי מה שכתבו המסכימים לרמב"ם "פרנקל" שכל הזכויות שמורות לר"ש פרנקל, אף שהוא עלמו היה רק המעביד והדוחף, והיצירות היו של תלמידי חכמים ששכר אותם למטרה זו. ונראה שה"ה כשהיוצא מכר את יצירתו והבעלות החמרית על היצירה עברה לקונה, אין ליוצא עוד בעלות על היצירה, אלא"כ שייר לעלמו את הזכויות במפורש ולא כמו שחקקו בחוק שלהם המוזכר לעיל "נושא הדיון", והפלא ופלא על הח"כ החרדי ששיבח בדברי הכנסת כרך 60 עמ' 2167 את הלעת החוק, ולא שם לב לסעיף זה שהוא מנוגד להלכה).

ג. פסק הרמב"ם מלוה ולוה פ"ג ה"ו ושו"ע ס"י עג סעי' ז: טען המלוה ואמר היום סוף הזמן שקבעתי והלוה אומר עד עשרה ימים קבעת, הלוה נשבע היסת. וכתב המ"מ שטענה זו היא כשאר הטענות, וביאר בסמ"ע ס"ק ט דלא חילקו בשבועה בין כפירת זמן לכפירת גוף הממון. וביאר הגר"א ס"ק יב כתב כמ"ש במתני' דמכות ג א אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו כו'. ע"כ. וכתב בשו"ת מהרי"ט חו"מ ס"י קה, הוצא בקלוה"ח שם ס"ק ז, שאינו חייב שבועה דאורייתא של מודה במקלטה, כיון שאינו נקרא מודה במקלטה אלא בשכר כפר, וכשהודה הודה בכל, נהי דאיכא דררא דממונא בהמתנה מ"מ י"ל אין הודאה ממין הטענה, דומיא דדינר זהב יש לי בידך וזה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף. ועיי' תומים ס"י עג א שדברי המהרי"ט דחוקים. ובמרכה"מ שם כתב שאין צוה שבועה דאורייתא משום שעל זמן הפרעון חשיב הילך, ועיי' גדו"ת שער נו ח"א אות ז שמקור הרמב"ם הוא ב"ק קג א, ועיי' מהר"ם שיף גיטין סוף דף נא. ועיי' ספר הזכרון להגר"ח שמואלצין עמ' תקא שתלה הדבר במחלוקת הרמב"ן והריטב"א במכות שם אם בתוך הזמן יש חוב אלא שלא הגיע זמנו, או שאין כלל חוב, עיי"ש.

ובנידון דידן שיש עסק שבועה בין הלדדים באשר לזמן הפרעון של החוב, יש לפשר חלק השבועה, ולחייב את א' לפרוע מידית שליש מהחוב הנותר, ואת היתר יפרע בשני תשלומים חדשיים נוספים.

ד. במשנה ב"ב פג ז: ארבע מידות צמוכרין. מכר לו חטים יפות ונמלאו רעות, הלוקח יכול לחזור בו וכו'. מכר לו חטים רעות ונמלאו רעות, יפות ונמלאו יפות, אין אחד מהם יכול לחזור בו. ופ"י רגמ"ה: הואיל והשלים לו תנאו. ובעליות דר"י שם פד א: ואינו יכול לומר הייתי חושב שהן יפות שביפות, אלא כיון שקוראין הן יפות, אע"פ שנמלאו בעיר חיטין יותר יפות מהן, אין אחד מהם יכול לחזור בו. וכעיי"ז

בשמ"ק שם פג צ בשם ראב"ד בשם גאון: הא קמ"ל שאפילו נמלאו יפות מהן ואין מן היפות שביפות, אבל אלל הרעות יפות הן, כיון דשם יפות הן אין כאן שינוי השם. ע"כ.

ואף כשמכר לו יפות ונמלאו רעות שהלוקח יכול לחזור בו, כתב הריטב"א שמ"מ אינו מקח טעות דאם הוא מקח טעות הרי אין כאן מכר כלל והדין הוא שיחזרו בו שניהם, אלא כיון שהם מין אחד ממש אינו מקח טעות גמורה עד שנאמר שלא חל המקח, כיון דאיכא אינשי טובא דללורך השעה לא דייקי צינייהו ושניהם לאכילה עומדים, אלא שאז"ל דמאן דקפיד בהא [קפידתו קפידא] וכאוגאה ביותר משתות דמי ליה שאם ירצה לחזור יחזור. ע"כ. ועיי"ש דשחמתית ונמלאת וכו' חשיב לגמרי כשני מינים, ומילתא דקפידא הוא ומקח טעות שאין המקח חל כלל. עיי"ש. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' קע"א על גדר החילוק בין אונאה למקח טעות.

ובענין שם עיקרי שיש לו גם שם לווי אם נפקע ממנו השם העיקרי, נמלא דדברי לוי על המועדים (כת"י) ממו"ר הגאב"ד ומייסד בית הדין, הגרבי"ל ז"ל, וז"ל: מפורש בסוכה לג א באסא מלראה דס"ד דיפסל להושענא מפני שיש לו שם לווי ונפקע מיניו שם העיקרי שהוא אסא, אלא דנתרצה ממה שכתוב ען עצות מ"מ. ובתוס' שם הקשו דאימתי שיך דשם לווי מפקיע את שם העיקרי דוקא אם יש לו שם עיקרי, אבל מכדי בתורה כתוב הדם, ויש לו שם עיקרי דשם הלווי יפקיע את שם העיקרי ולמה לריך ריבוי. ולחומר הקושיא י"ל דזה באמת אמרו דען עצות כתיב ולא נזכר בתורה כלל שם עיקרי של הדם דיבוא שם לווי ויפקיע משם העיקרי. ועוד שם לד א חילפא גילא דכשר לערצה מדכתיב ערבי נחל דאל"ה היה פסול מחמת שם לווי ולכן באמת לא נפסל משום דאין שם עיקרו כתוב בתורה שיקרא השם השני שם לווי, וכללל הוא דשם לווי מפקיע את שם העיקרי. וכן מצואר בירושלמי שביעית דהשם העיקרי שיש לו שם לווי טפל, מצטל את השם העיקרי.

ועיי' בתרומת הדשן סי' רלה וז"ל: אמנם נראה דיש לדחות ראוי מכל הני דהא דאיזוב רומי ודבש גיזין ולירעין ואינך מיפסלי משום שם לווי, זהו משום דסתם איזוב קורין לו צסתם צלי שם לווי, וכן דבש דצורים אין קורין לו דבש דצורים, וכן לפי ס"ד דמקשה מכובשני בחולין סתם תורין היו קורין לו כובשני צלי שם לווי, וכן סתם מרור, לכך הנהו שאין קורין להן צסתם חשיבי שמות דלווי דע"כ טפילים הן לגבי אינך, שהרי להנהו קורין צסתם ולדידהו צלווי, ולכך י"ל כל מה שהזכירה תורה איזוב ומרור ותורים ודבש ל"ל צמה שנקרא כך סתם צלי לווי דזהו עיקר המין וכו'. עכ"ל.

ע"ב מספר דברי לוי (כת"י).

והנה צו"ת הרי"ף החדשות סי' קסג: ראובן מכר חלר לשמעון ודר צה זמן ארוך ואח"כ עמד שמעון זה ואמר מלאתי צה מומין שצסתר ואני רולה לחזור צמקחה, וראובן טוען כיון שעמדת צה זמן ארוך ושתקת ודאי הכרת ומחלת, ועוד מכיון שהשכנים מכירים צאותן מומין ודאי צדקת מהם והודיעוך ומחלת וכו'. תשובה. כיון דראובן לא צא צטענת צריא דראה ומחל וכו' מוס שאינו ניכר אלא לצקי ואין ראיית הלוקח

מועלת בהכרתו, יכול לטעון לעולם שאין דרך בני אדם להראות מקחן לבקיאים לידע אם יש בו מוס אלא סומך על ראייתו. ע"כ. ועיי' סמ"ע סי' רל"ב ס"ק י' בשם מ"מ דאם הוא דבר שיכול לנסותו ולטועמו מיד ולא טעמו או ניסוהו הוי מחילה כמו בנשתמש ואינו חוזר. וכתב מהרשד"ם חו"מ סי' שפה דכל זה צמכר סתם אצל יין ונמלא חומץ אפילו יכל לנסותו ולטעמו אינו ראיה שמחל, לפי שסמך על דברי המוכר. וכ"כ בחכמת שלמה על השו"ע שם בדעת הסמ"ע, וכנה"ג הגב"י ס"ז בשם משפט לדק.

ובנידון דידן שלטענת א' התברר לו צדיעצד שאין זו ילירת יודאייקה משום שזיירה צלצעי מים ולא בשמן, וכן משום שאינה מלאה צמוטיצים רבים, ובשעת המסירה אמרה לו גב' צ' שזו ילירת יודאייקה, הרי כשני מיניס הם, ויש כאן טענת מקח טעות, אלא שדברים אלו יכל א' לצרר מיד, ולא היה לריך להמתין עד היום, וע"כ לא יכולה להיות לו היום טענת טעות, מה גם שא' אינו דורש כלל החזרת היצירה וציטול מקח.